

SZELLEMEK ÉS FASIZMUS. Írta: Giovanni Gentile szenátor.

Giovanni Gentile Benedetto Croce-nak volt munkatársa, a fasizmusnak filozófiai vezérembere, a mozgalom ideológiai programjának megalkotója.

AZ UTOLSÓ évtizednek, vagy jobban mondva fasiszta évtizednek szellemi válságában helyénvaló, hogy ideológiai szempontból, ha nem is időrend szerint, két fejlődés-szakot különböztessünk meg: az első új, oppozíció és a fasizmus és kultúra közötti harcnak fázisa, a második egy az épp e fasizmus szelleméből táplált műveltség létesülése és az intellektuálisnak az új uralommal való kibékülése, mely az új kultúrához fűződik. Már az első fázisban is voltak fasiszta intellektuálisok, ami egészen természetes volt; ők az új utakon haladó nemzeti gondolatnak előharcosai. De ezek az úttörők kisebbségben vannak. A még uralkodó szellemi korszak legjelentősebb írói igen hevesen szállanak szembe velük, azok az írók, akik a sajtóban valóban hangadók.

Ez az ellenzék olyan elemekből tevődött össze, melyek az olasz kultúra hagyományaira és kialakulására nézve lényeges jelentőséggel bírtak és amelyekkel szemben a fasiszta mozgalom éles ellentétbe került: ennek az ellentétnek ugyan már az első időben háttérbe kellett szorulnia amaz egyes előnyök előtt, melyeket a fasizmus erőteljes nekilendülése az állam újjászervezésének és ezzel minden oly kultúrmegnyilvánulásnak biztosított, melynek rendre és szociális biztonságra van szüksége. Már 1923-ban csaknem minden helyesen gondolkodó ember Itáliában egyetértett azzal a tevékenységgel, amelyet az új uralom a hazafias és emberi eszmények szolgálatába állított. És néhány sajnálatos későbbi incidens ellenére is, mely az intellektuálisok és a fasizmus közt átmenetileg megzavarta, a rokonszenvező és feltétlen odaadó viszonyt ennek a viszonyoknak ki kellett fejlődnie azzal a sorsszerűséggel, mely a pillanat hatalma felett diadalt arat.

Az olasz műveltség a renaissance óta nemcsak politikamentes, hanem vallástalan is volt. A művészek és irodalmárok kultúrája olyan embereké, akik a művészetbe és az irodalomba emberi lényüket nem viszik belé, sem pedig ott meg nem találják, akik tehát egy elvont világba zárkoznak, mely különbözik attól, melyben élünk és amelyben kénytelenek vagyunk számot adni magunknak sajátmagunkról az isteni és emberi törvények előtt. A risorgimento Manzoni-val és Mazzini-val sejtette a kultúra megújulásának szükségességét; de ezek a hangok is elszigetelten maradtak, nem letek visszhangra a tömegekben. A liberalizmus, melynek meg kellett volna teremtenie az új Olaszországot, negatív volt, mert a szabadságnak egy elvont eszményképeért lelkesült. A függetlenség, az egység, az alkotmányos szabadságok, az olasz forradalomnak mindezen végső céljai — bizonyára igen szép dolgok voltak, de csak mintegy bizonyos cél elérésére szolgáló eszközei. Ezt a célt azonban nem lett volna szabad egyszerűen az egyének külső önkény alól való felszabadulásában látni, hanem magában a már egyszer felszabadított egyének fejlődésében.

ben és egzisztenciájában. Hiszen a szabadság nem valósul meg a szellemi életet gátló akadályoknak egyszerű megszüntetésével, hanem megvalósul éppen e szellemi életben magában.

Az olasz intellektuelleknek, a risorgimento fiainak, egyik dédelgetett ideálja tehát a kultúra és így az iskolának is laicisztikus jellege volt. Kényelmes, de üres ideál. Ez a laicizmus nemcsak a vallástól való különválás, hanem minden hittől, minden politikai hittől való elkülönülés is volt. Innen az úgynevezett «pártföltöttség», a szellemi foglalkozású egyénekre ráerőszakolt ama kötelesség, hogy ne elegyedjenek a politikába stb. És ennek az eszmének, a gondolat és élet közötti kapcsolatnak megvolt a filozófiája is, egy olyan filozófia, melyben különböző irányú gondolkozók találkoztak egymással. Szóval, a művelt osztály legtöbb tagja egyetértett ezzel a gondolatrendszerrel. Anélkül, hogy filozófusok lettek volna, mindnyájan erős meggyőződéssel beszéltek a tudományról, amely nem ismer határokat és a művészetéről, mely szárnyra kél és elrepül a földi dolgok felett. Az intelligencia bölcselése ez, mely az egész életet a gondolat előfeltételévé teszi.

E filozófiával szemben a fasizmusnak az első időben okvetlenül harci állást kellett elfoglalnia. Egy ilyen szellemű kultúrában ellenséges szellemi magatartást kellett felismernie: a liberális mentalitás programját, mely az olasz államnak azon morális erőit kívánta felbomlasztani, amelyeket a fasizmus új életre akart kelteni.

A fasizmusnak magában kellett éreznie az indítékok erejét, melyek arra készítették, hogy harcha szálljon ezzel az üres és hamis filozófiával, ezzel a laicisztikus intellektuell-kultúrával, a szellemi életnek eme arisztokratikusan henye és önzően epikureus formáival; fel kellett ismernie a fasizmusnak azt, hogy jelentősége nem a polgári élet alapformáinak nyers helyreállításában rejlik, sem pedig az erkölcs, az érzés és gondolkodás valamilyen parlagi robusztuságának újjáélesztésében, hanem ellenkezőleg, egy új kultúrában, egy új életfelfogásban, egy új egzisztenciában: egy antilaicisztikus, antiintellektuális, antiliberális életfelfogásban, melyben nem különülnek el a szó és a cselekvés, az elmélet és a gyakorlat, a gondolkodás és az érzés, de nem különül el a tantól az emberi lényeg sem: az az emberi lényeg, melynek neve a haza egyetemes felérése és mely így az egész életet átalakítja.

Azt mondják, hogy a fasizmus totalisztikus. Ez azt jelenti, hogy nem laicisztikus, hanem vallásos. Újjáneveli az egész embert a totalitásra és az energiák elválaszthatatlan egyetemességére. Türelmetlen olyan értelemben, mint minden vallásos hit. Mint minden vallásos hit, arra törekszik, hogy az egyén teljes szellemi életét megtöltse, tehát elvi, szellemi magatartást kíván, mely épp úgy megnyilatkozik a gyakorlati életben, mint a művészetben és a filozófiában.

A fasizmus azon az úton van, hogy békés módon meghódítsa magának a szellemeket az iskolákban, az egyetemeken, az akadémiákban, az irodalom és művészet minden szabad működési terén. Egyidejűleg spontán módon növekszik a nemzeti kultúra minden faja iránt való érdeklődése és mind mélyebb lesz az a meggyőződése, hogy ereje, mely az olasz nép ereje és hatalma, nem szilárdulhat meg az ország legrepresentatívabb szellemeinek és minden erkölcsi erőinek szabad közreműködése nélkül.

Fordította: *Horvát Henrik.*